

EDREMIT KÖRFEZİ KUZEY KIYILARININ COĞRAFI YÖNDEN İNCELENMESİ

Geographical Observations on the Northern Shores of the Edremit Gulf

Dr. Gaye ERTİN*

ÖZET

Araştırma Biga yarımadasının güney kesiminde yer alan Kazdağı'nın güney eteklerinden başlayan Edremit körfezi kuzeyi boyunca Baba burnuna kadar devam eden sahada coğrafi gözlemleri içerir. Marmara ve Ege bölgeleri arasında bir geçiş alanı olan saha Akdeniz iklimine özgü koşullar göstermesi ile bilinir. Saha zeytinlikler yönünden ülkemizin en yoğun alanlarından biridir. Ancak, günümüzde, turizmin gelişmesi ile kıyı şeridi ikinci evler ve turistik tesislerle betonlaşmaktadır.

ABSTRACT

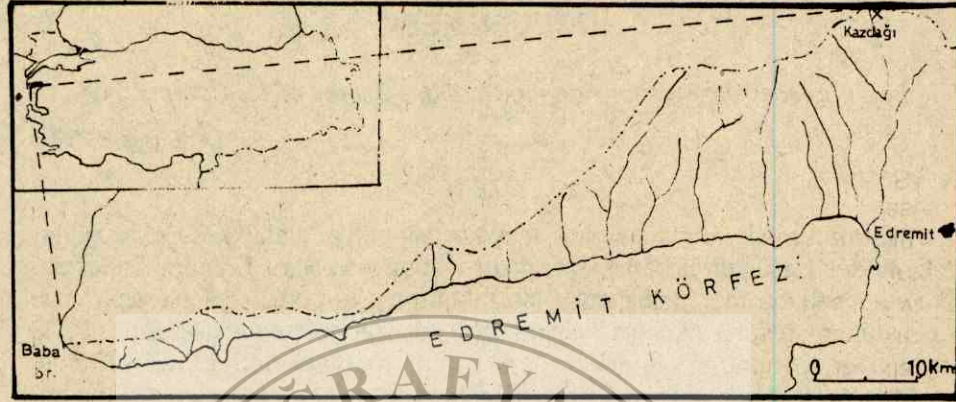
This study comprises the area that lies at the south of the northern shores of the Edremit gulf, beginning from the Baba point at the west and the water divide that extend towards east up to Kazdağ. A mediterranean type of climate is dominant at these shores and this is reflected by dense olive groves. However, today, the development of tourism has changed land use at the shore. In this study, we have considered how the area has changed from past to present and how it will look in future.

Giriş

Araştırma, Ege bölgesinin kuzeyde Marmara bölgesi ile komşu olduğu, Anadolu yarımadasının en batı ucu olan Baba burnundan başlayıp, doğuya doğru, Edremit Körfezi kuzeyinde yer alan Kazdağı'na kadar uzanan güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu su bölümü çizgisinin, güneyinde, Edremit körfezi kuzey kıyılarını kapsar. Batıda Babakale köyünden Behram köyü doğusuna kadar oldukça dar bir sahayı içine alan araştırma sahası bu kısımdan Akçay mahallesi doğusuna kadar Kazdağı'nın körfeze dik inen yamaçları boyunca genişler. (Şekil1) Körfeze dökülen Mıhlı çayının idari bakımdan ikiye ayırdığı sahanın batı yarısı, Çanakkale ili Ayvacık ilçesinde kalırken, doğu yarısı Balıkesir ili Edremit ilçesine bağlıdır. Ancak saha coğrafi ve ekolojik şartlar bakımından bütünüyle Akdenize özgü koşulların etkisi altındadır.

Bilindiği gibi tüm fiziki faktörlerin karşılıklı etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan doğal ortam, insan kullanım ve davranışlarını yönlendirmiş ve o ortama özgü beşeri özellikleri belirlemiştir. Ancak insanın zaman içinde geçirdiği aşamalar, dış ve iç baskılardan kaynaklanan zorunluluk bu doğal ortamın geçmişte ve günümüzdeki kullanımında bazı değişiklikler yaratmıştır. Nitekim araştırma sa-

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Şekil 1. Araştırma sahasının konumu ve sınırları

hamız olan Edremit körfezi kuzey kıyılarında ve Kazdağı'nın güney yamaçlarında, doğal ortam Akdeniz'e özgü koşullar sunmuş, bu koşullar ise kendisini, beşeri yaşamda, Akdeniz'in tanıtıcı elemanlarından olan ve monokültür halinde tüm yamaç ve kıyıları kaplayan zeytinliklerle belli etmiştir. Ancak zaman içinde değişen koşullar ile, günümüzde, kıyıda turizmin gelişmesi, eskiye oranla farklı bir kullanım biçimini yaratmıştır. İşte, bizde bu araştırmada öncelikle doğal ortam koşullarını ortaya koymayı ardından insan faktörünün bu doğal ortamı geçmişte ve günümüzde farklı biçimlerde kullanarak nasıl etkilediğini ve sahanın gelecekte kazanacağı görünümü belirlemeye çalıştık.

Doğal Ortam

Ege bölgesi kıyılarının genelde çok girintili çıkıntılı oluşu bize bu kıyıların oluşum evresinin çok genç olduğunu gösterir. Gerçekten Ege bölgesi kıyılarını kuzeyden güneye doğru izlediğimizde çok sayıda koy ve körfezler yanında bir o kadar da burun ve çıkıntı ile karşılaşırız. Yer yer küçük akarsu ağızlarında alüvyal birikim sonucu alüvyal düzlükler dikkati çekerken yer yer de önünde abrazyon platformunun çok dar olduğu deniz basması sonucu dik falezli ve dalgaların kıyıda kopardığı adacıklı kıyılar bu genç görünümü ortaya koyarlar. Genel olarak bazı kesimlerde karanın alçalması denizin yükselip karayı basması diğer bazı kesimlerde de karanın yükselmesi sonucunda olgun topografik alanın denizle temasa geçmesi bu görünümü meydana getirmiştir. Ege bölgesinin genelde maruz kaldığı bu oluşum hareketleri araştırma sahamız olan Edremit körfezi kuzey kıyılarında da aynı biçimde cereyan etmiştir.

Edremit körfezi ve Kazdağı'nın oluşumuna yaptıkları çalışmalarda değinen çeşitli araştırmacılar (Kaaden 1946, Bilgin 1969, Bingöl, 1969-1976, Kozan ve Oğdüm 1979) sözkonusu sahanın ana topografyasının şekillenmesinde, oligosen -miosen arasındaki epirojenik hareketlerle meydana gelen, ana fay zonunun etken olduğu fikrinde birleşirler. Saha, miosen öncesi devrede nispeten kabartı

halinde olan Kazdağı dışında genelde hafif arızalı bir topografya özelliği gösterirken, oligosen-miosen arası epirojenik hareketlerle kuzey ve güneyde düşey atımlı bir faylanmaya maruz kalmış, bu esnada Kazdağı bir horst olarak kubbeleşmiştir. Dağın güney kısmındaki büyük dislokasyon hattı boyunca Edremit körfezini içine alan saha çökmüş ve bir neojen göl havzası oluşmuştur. Oligosen-miosen arasında yükselen Kazdağı miosen devresinde aşınmaya maruz kalmış ve taşınan materyal dağın güneyindeki neojen havza üzerinde miosen depoları olarak birikmiştir. Miosen-Pliosen arasındaki epirojenik hareketler ile Kazdağı yeniden yükselmiş, bu defa dağın güneyindeki miosen depoları ile örtülmüş ana fay kuşağı gençleşmiş, plastisitenin fazla olduğu kısımlarda kıvrımlar, yer yer de kırık hattı boyunca volkanik çıkışlar görülmüştür. Pliosen Kazdağı'nın miosen sonu yüzeyleri yarılmış, kısmen parçalanmış, körfezin kuzey kıyılarındaki miosen seri büyük ölçüde ortadan kalkmış ve üst pliosen aşınım yüzeyleri meydana gelmiştir. Pliosen-Pleistosen arasındaki epirojenik hareketler ile Kazdağı hafifçe kubbeleşmiş, bu kubbeleşme hareketinin etkisiyle de kuzeybatıya doğru çarpılarak disimetrik bir görünüm kazanmış, buna karşılık Edremit körfezi yeni faylanmalarla birlikte çökerek deniz basmasına maruz kalmış ve ilk şeklini almıştır. Kazdağı'nın yükselmesi ile akarsuların aşındırma, yarma ve parçalama hareketleri yeniden hız kazanmış, özellikle yükselmenin fazla olduğu orta bölümde derin vadiler oluşmuştur. Edremit körfezini içine alan güney kısımda ise üst pliosen satırları yarılarak hafif tepelik bir saha oluşmuş, bu tepelik saha önünde ise eski, büyük birikinti konileri meydana gelmiştir. Pleistosen içinde vuku bulan Posttyrhen regresyonuna bağlı olarak meydana gelen östatik hareketlerle akarsular vadilerini tekrar derin bir şekilde yarmaya başlamışlardır. Nitekim Kazdağı'nın güney yamaçları ile güney kıyı kuşağındaki eski olgun vadiler ve eski birikinti konileri bu devrede yarılmışlardır. Kazdağı'nın zirveler bölgesindeki periglasyal topografya şekilleri de büyük bir olasılıkla aynı devrede meydana gelmiştir. (1) Halosende kaide seviyesinin (Flandrien transgresyonu) yükselmesine bağlı olarak Kazdağı kütlesindeki yarımlar yavaşlamış, kütlenin güneyindeki kıyı şeridinde yeni birikinti konileri ve kıyı ovası oluşmuş, bazı kısımlarda ise denize doğru ilerleyen basit deltalar meydana gelmiş, sonuçta kıyı bugünkü şeklini almıştır.

Körfezin kuzey kıyısı tektonik bir kıyı görünüşünde olup, yapı bakımından enine yapılı (atlantik kıyı tipi) kıyı tipine girer. Bu kıyıların Bababurnundan - Küçükkuşu batısına kadar uzanan kısmı genelde 250-300 m. yükseltide bulunan volkanik bir platoya tekabül eder. Andezit, bazalt, porfir, tuf, anglomera ve breşten oluşan volkanik platonun, körfeze olan temasında yüksek kıyılar dikkati çeker. Yamaçlar kısa boylu akarsular (Aşağıdere, İncirli, Dutluca, Karaçam, Çakmak, Acidere v.b.) tarafından yarılmıştır. Hafif girinti ve çıkıntılar ile muntazam bir uzanış gösteren kıyı şeridinde denize doğru çıkıntı yapan küçük burunlar (Dut, Döküntü, Sürüce, Kadırga Burunucu, Kanara, Kuyu, İğdeli, Servili burnu) çoğu denize açık koylar, vadi ağızlarında veya koylarda alüvyal birikim sonucu ve denizel etkilerle gelişmiş küçük plajlar (Gavurcakıaltı, Karadiken mevki, Sokak-

(1) Bilgin, T. (1969). Biga Yarımadasının Güneybatı Kısmının Jeomorfolojisi. I.Ü. Yayın No: 1433, İstanbul, s. 259

ağız iskelesi, Döküntü-Sürüce burnu arası, Behram iskelesi v.b) görülür. Bu kesimde oldukça dar olan su bölümü çizgisi Behram köy civarında kıyıya 1.5 km. kadar yaklaşarak daha da daralır. Tuzla çayının Behram köy civarında ani bir dirsek yaparak önce kuzey ardından batıya doğru yönelmesiyle ortaya çıkan bu durum Bilgin tarafından (2) henüz Behram depresyonunun oluşmadığı bir dönemde Tuzla çayı ve tabilerinin daha yüksekte ve Edremit körfezine doğru aktığı ancak son östatik alçalma sırasında batıdan sokulan bir akarsuyun bu tabileri ve Tuzla çayını kapsaması, ve bu biçimde debisi artan akarsuyun Behram köy depresyonunu boşaltması, Tuzla çayının da batıya doğru akması ile ifade edilir.

Küçükkuuyu batısından Akçay mahallesi doğusuna kadar uzanan saha ise alçak, plajlı bir kıyı özelliği gösterir. Kazdağı'ndan doğan akarsuların taban seviyesine ulaşarak getirdiği materyali biriktirmesi ile oluşan birikinti yelpazeleri zamanla birbirleri ile birleşmiş, denizinde etkisiyle bugünkü kıyı ovasını meydana getirmiştir. Küçükkuuyu batısında oldukça dar bir alanda gelişen kıyı ovası Altınoluk doğusu -Avcılar iskelesi arasında kalan kesimde Damlatarla ve Topçam sırtları ile sahasını iyice daraltır ve volkanik kayalardan oluşan Karaçam tepesinin kıyıya dayanması ile kesintiye uğrar. Ancak Altınoluk batısından Akçay mahallesine kadar gittikçe genişleyerek Edremit ovası ile birleşir. Burada da denize doğru basit deltalar şeklinde çıkıntı yapan burunlar (Mihli, Ayvalı, Karaburun, Gemi burnu), Küçükkuuyu, Altınoluk, Akçay gibi yerleşim merkezlerinin geliştiği geniş koylar, çakıllı kaba materyalden oluşan plajlar dikkati çeker.

Gnays, mikaşist, amfibolit, mermer gibi metamorfik kayalardan oluşan Kazdağı kütlesi ise Mihli, Kuruçay, Şahindere, Manastır gibi akarsularla oldukça derin yarılmış, arızalı bir topografya özelliği gösterir ve güneydeki kıyı kuşağına oldukça dik yamaçlarla iner. Ancak Kazdağı'nın bu dik yamaçları ve kıyı ovası arasında, yükseltisi 100-300 m. arasında olan düz sathları veya vadi içlerine çeşitli büyüklükte köylerin yerleştiği tepelik bir saha uzanır. Genelde dalgalı bir topografya özelliği gösteren tepelik sahalarda, Altınoluk, Akçay arasında Manastır ve Kuruçay'ın açtıkları vadilerde görüldüğü gibi derin bir şekilde yarılmışlardır.

Söz konusu tepelik alanlar, sahanın oluşumunda belirttiğimiz gibi tektonik hareketler esnasında kırılma ve kıvrımlara maruz kalmışlardır. Nitekim Edremit-Ayvacık karayolu üzerinde Ayvacık yönüne doğru yükselirken karşımıza çıkan yol yarmalarında konglomera, kil, gre ve kalkerden oluşan neojen karasal depoların fleksür halinde kıvrıldıkları görülür. Bunun gibi Küçükçetmi ve Güre kaplıcalarındaki sıcaqsu çıkışları kırılmalara bağlı olarak meydana gelmişlerdir.

Saha toprak özellikleri bakımından incelendiğinde genelde killi-kumlu balçık karakterindeki topraklardan oluştuğu görülür. Topraklar derinlikleri bakımından sınıflandırıldığında ise, akarsu vadilerinde derin, yamaçlarda orta derin, sırtlarda ise sığ bir özellik gösterir.

Ege bölgesi sınırları içinde kalan Edremit körfezi kuzey kıyıları, makroklima tip-

(2) Bilgin, T. Age, s. 231-233.

leri bakımından Akdeniz iklim tipine girer. Edremit meteoroloji istasyonunun verilerine göre (Çizelge 1) yıllık sıcaklık ortalaması 15.7°C'dir. Ortalama sıcaklıklar bakımından hiçbir ayın ortalaması 0°C'nin altında değildir. Ancak sıcaklığın zaman zaman 0°nin altına indiği görülür ki bu da sahada don olayının vuku bulunduğunu gösterir. (Ortalama 14 gün). Aylık ortalamalar bakımından en düşük sıcaklığın görüldüğü ay Ocak olup, sıcaklık 6.2°C civarındadır. Sıcak devreyi karakterize eden yaz aylarında ise en yüksek ortalama sıcaklık 25.7°C ile Ağustos ayına aittir.

Saha ortalama düşük ve ortalama yüksek sıcaklıklar bakımından incelendiğinde ortalama düşük sıcaklığın yıllık ortalamada olduğu gibi hiçbir ay 0°C'nin altına düşmediği görülür. Ortalama yüksek sıcaklık ise yıllık ortalama sıcaklıkta olduğu gibi 32.4°C ile Ağustos ayına aittir. En yüksek sıcaklık 41.3°C ile 1980 Temmuz ayında, en düşük sıcaklık ise -8.5°C ile 1973 Ocak ayında kaydedilmiştir. Bu değerler ise bize sahanın mutlak maksimumunun 40°C, mutlak minimumunun -8°C civarında olduğunu gösterir.

Yıllık ortalama yağış miktarı ise 659.1 mm'dir, ve yağışın büyük kısmı Akdeniz makroklima karakterine uygun olarak, kış aylarında görülür. Bu bakımdan kış döneminde düşen üç aylık yağış toplamı 318.4 mm. iken, yaz döneminde düşen toplam yağış miktarı 23.2 mm.'dir. Tarımsal faaliyetler üzerinde önemli etkisi olan kar yağışlı günler ile zeminin karla örtülü olduğu günler ise yok denecek kadar azdır.

Sahada rüzgarların en yüksek esiş frekansları E ve ESE yönlerinde kaydedilmiştir. Bunları W yönünden esen rüzgarlar izler. Kış aylarında E yönlü rüzgar, yaz aylarında ise ESE yönlü rüzgarlar hakimdir. Ayrıca kıyıda Mayıs'tan Eylül'e kadar olan devrede NE yönünde esen Eteziyen rüzgarları görülür. Meltem rüzgarı özelliği taşıyan ve öğleden sonra denizden karaya doğru esen bu rüzgar yüksek yaz sıcaklıklarının bunaltıcı etkisini azaltır. Hakim rüzgarın ortalama hızının 2.2 m/sec. olduğu sahada WSW yönlü rüzgarların ortalama hızı 4.5 m/sec. ulaşır.

Yıllık ortalama nispi nem %63 değeri ile fazla değildir. Kış aylarında yağışta olduğu gibi nispi nem oranı yükselmekte (%70 civarı) yaz aylarında ise (%49) düşmektedir. Nemin yaz aylarında düşmesi yaz sıcaklıklarına dayanma gücü verir.

Ege bölgesinin stabil ve nemi düşük hava kütlelerinin etkisinde kalan körfez kıyılarında kapalı gün sayısının frekansı düşüktür. (57.9 gün) Buna karşılık açık günler sayısı 112.3 gün olup özellikle turizmin canlı olduğu yaz aylarında yüksektir. Turizmin hareketli olduğu sahada güneşlenme süresi ve deniz suyu sıcaklığının da (Ayvalık istasyonunun verileri kullanılmıştır) büyük önemi vardır. Ortalama güneşlenme süresinin 7.57 saat/dakika olduğu kıyıda Nisan-Ekim arasındaki aylarda güneşlenme süresi 10 saat civarında veya bu değer üzerinde. Deniz suyu sıcaklıkları ise Mayıs-Eylül aylarını içine alan 5 ay boyunca 20°C'nin üzerindedir. Her iki değer de Karadeniz kıyılarına oranla yüksek (güneşlenme süresi ortalama 6 saat, denize girme süresi 3 ay) Akdeniz kıyılarına oranla düşüktür. (güneşlenme süresi ortalama 8 saat, denize girme süresi 6-7 ay)

Çizelge-1 Edremit ve Ayvalık Meteoroloji İstasyonu Verilerine Göre Bazı Klimatolojik Veriler

İSTASYONUNADI	METEOROLOJİK ELEMANLAR	O	S	M	N	M	H	T	A	E	EK	K	A	YILLIK
EDREMIT	ORTALAMA SICAKLIK (°C)	6.2	7.2	9.4	13.4	18.5	22.7	25.0	25.7	21.7	16.7	12.7	8.6	15.7
	ORTALAMA EN YÜKSEK SICAKLIK	10.8	12.4	14.6	20.0	25.3	29.8	32.1	32.4	28.6	23.0	18.6	13.5	21.8
	ORTALAMA EN DÜŞÜK SICAKLIK	3.5	4.2	5.4	8.5	12.9	16.9	20.2	20.1	16.7	12.6	8.7	6.3	11.3
	EN YÜKSEK SICAKLIK	21.8	23.5	28.4	30.5	34.8	38.8	41.3	40.5	37.4	32.5	31	22.8	41.3
	EN DÜŞÜK SICAKLIK	-8.5	-6.5	-4.3	0.5	5.5	6.8	11.2	11.4	6.3	0.3	-2.4	-5.5	-8.5
	SICAKLIĞIN 0°C ALTINA İNİDİĞİ GÜN. SAYISI	5.9	3.7	1.7	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.9	2.0	14.1
	ORTALAMA NİSPİ NEM (%)	72	73	68	64	59	51	47	49	56	66	75	76	63
	AÇIK GÜNLER SAYISI	30.9	27	4.4	5.2	7.2	14.1	22.0	19.9	14.9	9.0	5.4	3.5	112.3
	KAPALI GÜNLER SAYISI	10.4	9.0	8.3	6.4	2.4	0.8	0.1	0.2	1.0	3.6	6.3	9.5	57.9
	ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (mm)	109.7	85.5	72.9	45.6	31.4	14.3	3.9	5.0	15.5	48.1	104.0	123.2	659.1
	ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜNLER SAYISI	0.1	0.2	0.1										0.4
ORTALAMA KARLA ÖRTÜLÜ GÜNLER SAYISI	0.4	0.0	0.0									0.0	0.4	
AYVALIK	ORTALAMA GÜNEŞ ENME WÜDDETİ (SADAK)	3.52	4.31	6.01	7.42	10.06	14.58	12.42	11.51	10.04	7.12	5.18	4.00	7.57
	ORTALAMA DENİZ SUYU SICAKLIĞI	9.2	9.8	11.5	15.4	20.3	23.6	24.6	23.6	22.0	18.3	14.8	11.3	17.03

KAYNAK : METEOROLOJİ BÜLTENİ 1974 ve 1984

Bilindiği gibi ekolojik zincirin üçüncü halkasını başka deyişle doğal ortamın üçüncü boyutunu, topografya, edafik ve iklimik faktörlerin ortak çalışması sonucunda oluşan doğal bitki örtüsü meydana getirir. Ancak inceleme sahamız olan Edremit körfezi kuzey kıyılarında yerleşme tarihinin ilkçağa kadar uzanması insanın doğal bitki örtüsü üzerindeki müdahalesinin çok eski dönemlerde başladığını gösterir. Günümüzde orman alanları büyük ölçüde tahrip edilmiş olmalarına rağmen yine de tahripten kurtulduğu kısımlarda devamlılık gösteren topluluklar biçimindedir. Yüksek seviyelerde karaçam, alçak seviyelerde kızılçam ve meşelerden oluşan kuru ormanlar karakterindeki doğal bitki örtüsü, ormanın tahrip edildiği kısımlarda ise maki toplulukları halindedir. Ancak dağılışını ana hatları ile belirlediğimiz doğal bitki örtüsünü daha ayrıntılı olarak incelediğimizde, batıdan doğuya doğru, Ayvacık güney-güneybatısı, Dikilidağ, Mıhlı çayı-Altınoluk arası, Babadağ-Kapıdağ arası gibi birbirinden nispeten farklı özelliklere sahip kesimlerle karşılaşılır.

Batıda Baba burnundan doğuda Tilki tepesi, Köy Tepe ve Akpınar Tepeye (492 m) kadar olan Ayvacık güney-güneybatısındaki kesimde genellikle maki elemanlarının hakimiyeti dikkati çeker. Pınal meşesi (*Quercus İlex*), sandal (*Arbutus Andrachne*) Ardıç (*Juniperus*), Ilgın (*Tamarix*), Kocayemiş (*Arbutus Unedo*), Akçakesme (*Phillyrea media*) Delice-yabani zeytin (*Olea oleaster*) Laden (*Cistus*) Zakkum (*Nerium Oleander*), Menengiç, (*Pistacia Therebintus*), Kermez Meşesi

(*Quercus coccifera*) ve Funda (*Erica Arborea*) gibi türler içine Karaçalı (*Paliurus Aculeatus*), Kördiken (*Rhamnus Plaestina*) gibi çalı türleri ve çeşitli otlar karışmıştır. Ayrıca tahripten kurtulduğu yerlerde hemen kıyı gerisinden başlayan kızılçamla (*Pinus brutia*) ve hemen her kesimde meşeye rastlanır. Bu kesimin doğusunda, Erikli (676 m) Çetmibaşı (568 m) ve Dikilidağ (776 m) gibi tepelerin yer aldığı alanda ise, yaklaşık olarak 200 m. yükseltiden başlayan Kızılçamlar (*Pinus brutia*) daha yüksek seviyede yerini karaçamlara (*Pinus Nigra*) bırakırlar. Kızılçam ve Karaçam toplulukları saf veya birbiri ile karışık halde buldukları gibi, meşelerde zaman zaman bu ağaç toplulukları içine karışır. Ormanın tahribe uğradığı kesimlerde ise Ayvacık güney-güneybatısında rastladığımız maki ve çalı türleri ile karşılaşılır. Daha doğuda, Mihli çayı - Altınoluk arasında, yükseltisi 1000 m. üzerine çıkan tepeler (Karaçamtepe 1237 m.) bulunur. Kızılçam (*Pinus brutia*) ve karaçamların (*Pinus nigra*) hakim olduğu bu kuru ormanlar sahası, akarsu kenarlarında Çınar (*Platanus Orientalis*), Kızılağaç (*Ainus Glutinosa*) Titrek Kavak (*Populus Tremula*), Kestane (*Castanea*) Fındık (*Coryllus*) gibi su istekleri yüksek türlerle zenginleşir. Orman altı olarak veya kapalılığın bozulduğu kısımlarda eğrelti, böğürtlen (*Rubus*), Laden (*Cistus salvifolis*, ve *laurifolis*) Karaçalı (*Paliurus Aculeatus*) Kekik (*Thymus seppyllum*) sarmaşık, funda (*Erica Arborea*) Sumak Kermez Meşesi (*Quercus Coccifera*) ve tespih çalısına (*Styrax officinalis*) rastlanır.

Babadağ (1776 m) ve Kapıdağ gibi yükseltisinin 1700 m. üzerine çıktığı kesimde Göknaar (*Abies*) ve Karaçamlar yer alır. Bunlardan başka münferit veya gruplar halinde meşe ağaçları ile Domuzçukuru mevkiinde Kayın (*Abies*) Kocaburun, Ayıyokuşu, Taşkaya mevkiinde Kestane (*Castanea*), yangın görmüş sahalarda Titrek kavak (*Populus Tremula*) dere içlerinde boylu çınar ağaçları (*Platanus Orientalis*) bulunur. Bu kesimde de alt seviyelerde, maki ve elemanları çeşitli çalı türleri ve otsu türlere rastlanır.

Beşeri Özellikler.

Edremit körfezi kuzey kıyılarında doğal ortam herşeyden önce insan topluluklarının yaşayabileceği elverişli bir mekan yaratmış, ve insan toplulukları da bu mekan içinde sahanın koşullarına uyabilecek yerleşmeler kurmuşlardır. Sahada yer alan yerleşmeler tarihi dönem içersinde değişen koşullara bağlı olarak bazen parlak bir şekilde gelişme göstermiş bazen de sönükleşip yerlerine yenilerinin kurulması ile evrimlerini sürdürmüşlerdir.

İlkçağdan itibaren çeşitli uygarlıkların egemenliği altına giren Troas (Troade-Biga) yarımadasının, güney kıyısını oluşturan saha, bu yarımadaanın tarihi özelliklerine bağlı olarak çok sayıda yerleşmeye sahne olmuştur. Nitekim Marmara denizinde koloniler kuran Yunanlıların ticaret yapmak amacıyla M.Ö. 8. yy'da Biga yarımadasının batı ve güney kıyılarında da koloniler kurdukları bilinmektedir. (3)

(3) Stewing, R (1970). Batı Anadolu Bölgesinde Kültür Gelişmesinin Ana Hattarı (Çeviren T. Turfan, M.Ş. Yazman) İTÜ Mimarlık Fak. Şehircilik Enst. Yay. s. 201

Fakat ilkçağ içindeki ünlü yerleşmelerden biri M.Ö. 7. yy.'da Lesbos adasındaki Methymma şehrinden gelen Aïroller tarafından kurulan Assos kentidir. (4) M.Ö. 5. yy.'da Attika Deniz birliğine üye olan ve bir liman kenti olarak ün yapan Assos'un en önemli özelliği Aleksandreia Troas ve Adramyttion'a uzanan yola hakim olmasıdır. M.Ö. 350 yılında Hermias'ın eline geçmesinin ardından ünlü filozof Aristo'nun kente gelerek dersler vermesi, Yunan düşün hayatının önemli bir merkezi olmasını sağlamıştır. Assos gibi tarihi yerleşmelerden biri olan ve M.Ö. 7. yy.'da Pergoslar tarafından kurulan Antandros kenti de askeri önemi olan bir yerleşmedir. 215 m. yükseltideki tepede kalesi olan kentin deniz kıyısına kadar uzanan oldukça geniş bir yerleşme sahası vardır. Diğer taraftan günümüze çok az kalıntısı kalmış olan, Assos'un birkaç mil doğusundaki Gargara (Gadara), Astrya ve Adrammytion dönemin önemli yerleşmeleri arasında sayılabilir.

Saha, M.Ö. 6. yy. başlarında Lidyalıların, sonlarında ise Perslerin eline geçmiştir. Denizden gelen saldırılara karşı önemli konumda olması nedeniyle sürekli el değiştiren saha, Büyük İskenderin Asya seferi sırasında Makedonya'nın, İskender'in ölümünden sonra Bergama Krallığının, M.Ö. 1. yy'da Roma'nın ardından Bizans İmparatorluğunun hakimiyetine girmiştir. Bizans Asya'sının şehir ve piskoposlukları içinde Adramyttion, Antandros, Gargara (Gadara) ve Assos ün yapmış önemli kentlerdir. (5)

13. yy sonları, 14. yy başlarında Balıkesir ve Çanakkale dolaylarında kurulan Karasi Beyliği ile Türklerin yerleşme sahası olma özelliği kazanan saha, 1345'te Balıkesir ve Edremit'i Orhan bey'in alması ve oğlu Süleyman Paşaya vermesi, 1360 yılında da I. Murat'ın (6) Truva ve Assos dolaylarını alması ile kesin olarak Osmanlıların eline geçmiştir. Sahanın Türklerin hakimiyetine girmesi ile varlıklarını günümüze kadar sürdüren yerleşmelerin de temelleri atılmıştır. Kırsal yerleşmelerin hakim olduğu bu dönemde tepelik sahaların düz satırları ve vadi içleri önemli toplanma sahalarıdır. Deniz yoluyla gelebilecek korsan baskınlarından korunmak amacıyla kıyılardan uzakta yer alan yerleşim birimlerinin bir kısmı Türkler tarafından bir kısmı ise çoğunluğu Rumlardan oluşan halkın arasına Türklerin de yerleşmesiyle kurulmuştur. Nitekim Çamlıbel, Avcılar, Adatepe, Sazlı Behram vb. gibi köyler Türk ve Rum halkın bir arada yaşadığı köylere tipik örnek oluşturur. Buna karşılık Anadolu yarımadasının en batı ucunda yer alan Babakale köyü, korsan saldırılarından korunmak amacıyla, Padişah III. Ahmet zamanında Vezir Kaptan Mustafa Paşa'nın kale yaptırması (1727) ve halkı buraya yerleştirmesi ile kurulmuş bir Osmanlı Köyüdür. (7) Babakale köyü gibi en az 400 yıllık bir geçmişe sahip olan Altınoluk da (Çam mahallesi) Türkler tarafından kurulmuş bir yerleşmedir. Diğer taraftan sahada Fatih Sultan Mehmet'in donanması için kereste ve kızak hazırlatmak amacıyla Toroslardan Türkmen aşiretler getirme-

(4) Akurgal, E (1969) Ancient Civilisation and Ruins of Turkey. İstanbul s. 64.

(5) Ramsay, W (1890) The Historical Geography of Asia Minor, London s. 112.

(6) Merçil, E (1985) Müslüman Türk Devletleri Tarihi, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No: 3211 İstanbul, s. 308-309.

(7) Türker, Ç. (1988) Anadolu Yarımadasının En Batı Ucunda Yeralan Tipik Bir Osmanlı Köyü Babakale. Türk Etnografya Dergisi, s. 139-140.

siyle kurulmuş köylere de rastlanır. 1860'lı yıllara kadar Kazdağlarında göçebe olarak yaşayan Türkmen aşiretleri, 1862-70 yılları arasında Bursa valisi Ahmet Vefik Paşa'nın zorunlu iskan emri vermesi üzerine Tahtakuşlar, Kavlaklar, Doyran, Bahçedere köylerini, Arıtaşı, Yassıcalı, Çetmibaşı ve Kavurmacılar vb. mahalleleri kurmuşlardır (8).

Önceleri kıydan uzakta toplu köyler biçiminde kurulan yerleşim birimleri çeşitli sebeplere bağlı olarak günümüzde kıyı kuşağında gelişmeye başlamışlardır. Bunlardan Akçay, Edremit'in iskelesi olması nedeniyle yerleşime açılmışken, Küçükkuşu ise 1944 ve 1952 yıllarında olan depremden Küçükçetmi, Yeşilyurt ve Adatepe köylerinin zarar görmesi ve halkın bu köylerin iskelesi durumunda olan Küçükkuşu'ya taşınması ile kurulmuştur. Benzer biçimde Koyunevi köyünün iskelesi durumunda olan Sokakağzı iskelesi de 1948 yılında köyden 30 hanenin kıyıya taşınması ile iskana açılmıştır. Günümüzde ekonomik nedenlerden kaynaklanan bir zorunluluk nedeniyle bu köy halkının taşınması devam etmektedir. Ancak kıyının esas olarak yerleşime açılması ve yol boyu sağlıklı solum bir şekilde gelişen yerleşmeler turizme bağlıdır. Genellikle ikinci evler (tatil evleri, yazlık evler) ve bazı turistik tesisler (motel, otel, kamping, pansiyon vb) ile başlayan bu yerleşim biçimi özellikle Küçükkuşu batısından doğuya doğru kıyı şeridi boyunca kesintisiz olarak devam eder. (Şekil 2) Genellikle özel mülkler biçiminde olan yazlık evler özellikle Akçay mahallesinin batı kıyılarından batıya doğru gelişmişler ve günümüzde, Akçay ve Altınoluk'taki mevcut konutların %60-70'ini Küçükkuşu'dakilerin %25'ini oluşturmuşlardır. Yol boyunca 1 veya 2 katlı evler biçiminde karşımıza çıkan bu konutlar, Akçay (1980'den sonra) ve Altınoluk (1985'ten sonra) gibi merkezlerde ise 4 kata varan daire mülkiyetine dayalı apartmanlar şeklini almışlardır.

Sahanın en önemli şehirselleşme merkezi olan Edremit (Adramyttion) ise önceleri Kemer (Burhaniye) yakınında deniz kıyısında Karataş civarında iken (9) Kiepert'e göre 1100 yılında, Tomaschek'e göre ise Romalılar zamanında kıydan içeriye taşınmıştır. (10)

Osmanlı devlet örgütlenmesi içinde önce Anadolu, sonra Hüdavendigâr (Bursa) vilayetine bağlı Karasi Livası içinde bir kaza merkezi olan Edremit'in nüvesini Gazi İlyas, Tuzcu Murat, Kapıcı Murat mahalleleri oluşturur. 1955'ten itibaren Hekimzade, Tuzcu Murat'ın bir kısmı ve İbrahimce mahallesi ile kuzeye doğru gelişen şehir, 1967'den itibaren alüvyal bir ova içinde yer almasının sağladığı avantaj ile hemen her yöne doğru gelişmeye başlamıştır. Günümüzde 13 mahallesi olan Edremit'te ilk kat yüksetme kanunu 1983'te çıkmış ve 3 kata kadar izin verilmiştir. Ancak 1985'ten sonra, sayıları hızlı artan apartmanlar içinde 6 kata varan binalara rastlanır. Apartmanların yoğun olduğu kesim ise Menderes bulvarı, Cami Vasat ve Akçay mahallesidir.

(8) Su, K. (1938) Balıkesir ve civarında yörük ve türkmenler, İstanbul, s. 42-70.

(9) Darkot, B. (1945) İslam Ansiklopedisi, Cilt IV. s. 128

(10) Stewig, R. age s. 136

Saha nüfus bakımından ülkemizin kalabalık bir kesimi olarak karşımıza çıkar. Genelde yerleşme özelliklerine bağlı olarak tepelik alanların düz satırları üzerinde yer alan toplu, sıkışık, köylerde ve kıyı ovası üzerindeki yerleşim merkezlerinde toplanmıştır. Toplam 69.358 kişinin yaşadığı sahada, nüfus yoğunluğu 60 kişidir. Babakale'den Behram Köye kadar uzanan yüksek kıyı şeridinde nüfus çok azdır. Buna karşılık Küçükuyu'dan Edremit'e doğru genişleyen kıyı ovası ve hafif tepelik alanlar üzerinde nüfus oldukça yoğundur. Sahada göçler ve mevsimlik hareketlerle dinamik bir karakterin görülmesi nüfusun en dikkat çekici özelliğidir. Bu bakımdan köyler, kıyıda yer alan yerleşim birimleri ve Edremit şehri birbirinden nispeten farklı özellikler gösterir. (Çizelge 2)

Çizelge 2. Şehir ve Bucak Merkezleri ile Köylerin Yıllar İtibariyle Nüfus Durumu

YILLAR	ŞEHİR MERKEZİ	BUCAK MERKEZLERİ		KÖYLER
	EDREMIT	KÜÇÜKKUYU	ALTINOLUK	
1935	12.556	558	1041	13.171
1940	10.501	488	978	13.814
1945	12.847	716	1088	14.798
1950	12.700	992	1139	16.169
1955	17.761	1242	1702	17.926
1960	22.338	1021	1183	18.026
1965	25.003	1050	1365	18.223
1970	24.115	1628	2500	19.642
1975	26.110	1768	2039	19.017
1980	27.145	2159	1829	20.506
1985	30.159	1809	2572	22.558
1990	35.486	3807	5219	24.846

KAYNAK: GENEL NÜFUS SAYIMLARI, DİE

Sahada yer alan kırsal yerleşmelerin nüfusları incelendiğinde belirli devrelerde azalma ve çoğalmalar dikkati çeker. Nitekim 1955-75 yıllarını kapsayan dönemde köylerin hemen hemen tamamının nüfusunda bir azalma görülür. Türkiye'de 1950'lerde başlayan ve kırlardan şehirlere doğru olan genel göç hareketinin sahaya yansımaları şeklinde yorumlayabileceğimiz bu dönem kesin göç karakteri taşır. Nitekim Akçay Edremit, Havran, Burhaniye, Ayvalık gibi yakın çevrede yer alan daha büyük yerleşim merkezlerine ve Balıkesir, Çanakkale, İzmir gibi illere aynı dönemde bu alandan toplam 780 aile göç etmiştir. Ayrıca ekono-

mik bakımdan daha gelişmiş olan bir başka kırsal alana (Zeytinli, Güre, Kadıköy) veya Altınoluk, Küçükkuşu gibi bucak merkezlerine de göçler olmuştur. 1975 yılından sonra ise nüfus artışı Küçükkuşu'nun doğusunda ve batısında yer alan kırsal yerleşmelerde farklı bir karakter kazanmıştır. Bu bakımdan Küçükkuşu'nun doğusunda kalanlar nüfusu artan, batısında kalanlar ise nüfusu azalan kırsal yerleşmeler görünümündedir. Gerçekten de Küçükkuşu'nun doğusunda kalan köyler nüfuslarındaki düzenli artış ve 800 kişinin üstündeki nüfusları ile (Çamlıbel 912, Kızılkeçili 1312, Avcılar 1638 v.b) nüfus büyüklüğü bakımından sahanın en büyük köyleri durumundadır. Söz konusu köylerin dışarıya göç vermesinin azalması veya durması kuşkusuz ekonomik yapıları ile yakından ilgilidir. Nitekim Altınoluk, Akçay gibi kıyıda yer alan yerleşim merkezlerinde turizm hareketinin 1970'den itibaren giderek canlanması, köylülerin kıyıdaaki arazilerini satarak ekonomik refah düzeyini yükseltmelerini sağlamış, ayrıca turizme yönelik faaliyetlere katılma (otel, motel, tatil köylerinde çalışma, pansiyonculuk) yazlık ev ve kooperatif inşaatlarında çalışma gibi iş bulabilme olanağıyla doğrudan ilgili faktörler nüfus artışını olumlu yönde etkilemiştir. Buna karşılık Küçükkuşu'nun batısında kalan köylerde ise, başta Küçükkuşu olmak üzere Edremit, Çanakkale ve İzmir'e yönelik göç hareketi, günümüzde de devam eder. Nitekim bu kesimde yer alan köylerden Küçükçetmi 100 haneden 25-30 haneye, Yeşilyurt 200 haneden 60-65 haneye, Adatepe 150 haneden 25-30 haneye düşerek adeta terk edilmiş köyler görünümüne bürünmüşlerdir. Hayvancılık veya zeytine dayalı ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü bu köylerde göç olgusu, zeytinin 1980'den itibaren kuraklık ve don gibi iklim olaylarıyla iyi ürün vermemesi, hayvancılığın ise iyi gelir getirmemesi nedeniyle hızını kaybetmeden devam eder. Buna karşılık aynı kesimde yer almasına rağmen Behram köyde (Assos) turizme yönelik faaliyetler (turistik eşya, halı, eliş satış, pansiyonculuk vb) köy halkının iş bulabilme olanağını arttırmış ve köyde herhangi bir nüfus azalmasına imkan vermemiştir.

Sahada yer alan köyler göçün yanısıra mevsimlik hareketlerden de etkilenir. Özellikle Kasım-Şubat aylarını kapsayan kış dönemi zeytinin hasat edilme zamanı olduğundan köylerin hemen hemen tamamı mevsimlik işçi akınına uğrar. Bu dönemde Balya, İvrindi, Kemalpaşa, Havran, Yenişehir, Çan, Ayvacık ve Bayramiç gibi çeşitli kesimlerden gelen işçilerin sayısı bir köy için ortalama 150-200 kişi arasında değişir.

Kıyıda yer alan Küçükkuşu, Altınoluk iskele mahallesi, Ilıca İskelesi, Akçay gibi bucak merkezleri veya mahalleler ise özellikle 1970'den itibaren iskelesi durumunda oldukları köylerden göç alarak kalabalıklaşmaktadır. Ancak bu yerleşim merkezlerinin nüfus yapısındaki asıl önemli özellik turizme bağlı olarak görülen yaz ve kış nüfusları arasındaki farktır. Nitekim Küçükkuşu'nun 3807 olan kış nüfusu, yazın 25-30 bine, Altınoluk'un 5219 olan nüfusu 60-70 bine, Ilıca İskelesi-Akçay'ın 12.000 olan kış nüfusu 70-80 bine ulaşarak yaklaşık 6-7 misli artar.

Edremit şehri ise,, nüfusu artan bir yerleşme özelliği gösterir. 19. yy başlarında (1816) Müslüman-Türk ve Hıristiyan (40 hane) halktan oluşan şehrin

toplam nüfusu 5000 kişidir. (11) 19. yy. sonlarında 6200 kişiye ulaşan şehir nüfusunun 1/4'ünü Rumlar oluşturmuştur (12) Bu yüzyıl içinde nüfusun artış göstermesinde doğal artışın yanında dış göçlerin de önemli payı olmuştur. Nitekim 1877-78 yıllarında Bulgaristan'dan 1899 yılında ise Girit'ten göçmen almış, bunu 20. yy. başlarında Balkan savaşının bitiminde Selanik, Arnavutluk, ve Midilli adasından gelen Türk kökenli göçmenlerin ikinci göç dalgası izlemiştir. İstirdattan sonra ise Yunanistan'ın Türk nüfusu ile Edremit'in Rum nüfusu mübadele edilmiştir. (13)

İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında 12.217 olan şehir nüfusu 10.000'i aşmıştır. Günümüzde ise 35.486 kişiye ulaşmıştır. Şehir nüfusunun artmasında, doğum yoluyla gerçekleşen doğal nüfus artışının payı büyük olmakla birlikte, özellikle 1970'lerden sonra kuvvetlenen göç olgusunun etkisi de hissedilir. Göç olgusundan kaynaklanan nüfus artışı özellikle 1980-85 (yılıda %2.2) ve 1985-90 (yılıda %3.7) yılları arasında belirgin bir karakter kazanmıştır. Kentin nüfus aldığı alanların başında ekonomik yetersizliklerin görüldüğü çevre köyler gelirken, bunu Ayvacık, Yenice, Balya, İvrindi gibi diğer ilçelerden gelenler izler. Ayrıca son yıllarda inşaat sektörünün gelişmesi ile Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesinden gelenler yanında büyük şehirlerde çalışıp emekli olduktan sonra ticaretle uğraşmak amacıyla şehre yerleşenlere de rastlanır.

Edremit körfezi kuzey kıyılarına yerleşen insan toplulukları diğer tüm sahalar da olduğu gibi, doğal ortamın sunduğu koşullara bağlı kalmış, ancak yaşadığı ortama kendi müdahalesini de katarak yararlanma yolları aramış, bu amaçla çeşitli ekonomik faaliyetler geliştirmiştir. Sahadaki ekonomik faaliyetler incelendiğinde, tarımın ağırlıklı bir paya sahip olduğu, sanayi ve ticaretin de tarıma bağlı olarak gelişme gösterdiği görülür.

Genellikle ağaç tarımının hakim olduğu sahada, Akdeniz'e özgü koşullar, kendini monokültür halinde yayılan zeytinlikler ile belli eder. (Şekil 2) Küçükkuşu batısında kalan genişçe bir alanda görüldüğü gibi tahripten kurtulduğu yerlerde hemen kıyı gerisinden başlayan zeytinlikler hafif tepelik alanları kaplayarak 250-300 m. yükseltiye kadar çıkarlar. Maki elemanlarından olan delicelerin (olea oleaster) aşılmasından elde edilen eski zeytinlikler içinde 600-700 yıllık ağaçlar vardır. Büyük kısmı dikim yoluyla tesis edilen zeytinliklerin yayılış alanını genişletmek amacıyla orman alanları tahrip edilmiştir. Ancak son yıllarda bu olaya sıkı bir denetimin getirilmesi ile orman tahribi büyük ölçüde önlenmiştir. Zeytin fidanı dikildikten sonra ağacın verime geçebilmesi için 5-6 yıllık bir sürenin yeterli olduğu sahada bir dönümde 15-20 ağaç bulunur. Zeytin ağacının çiçeklenmesi sıcaklığın 18°C üzerine çıktığı Nisan ayında başlamakta Mayıs-Haziran ayında taneler oluşmaktadır. Kasım sonu - Aralık başında hasat edilmeye başlanan zeytinlerin toplanması Şubat ayına kadar sürer ve zeytinin var senesinde bir ağaçtan 30-35 kg. verim elde edilir. Kasım-Şubat arasındaki hasat döneminde başka alan-

(11) Stewing, R. Age s. 207

(12) Cuinet, V. (1889) La Turquie d'Asie IV, Paris, s. 290

(13) Darkot, B. age. s. 128

lardan gelen çok sayıda işçi çalıştırılır.

Edremit yöresine özgü zeytinlikler, kolayca eriyip çatlayan kabukları nedeniyle uzun süre saklanamaz bu nedenle de zeytinyağı üretiminde kullanılan yağlık zeytinler olarak değerlendirilir. Ancak bir kısım zeytin siyah zeytin ve salamuna yeşil zeytin olarak hazırlanarak sofralık zeytinler biçiminde piyasaya sunulur. Hasat edilen zeytinin bir kısmı hemen hemen her köyde bulunan şahıs veya kooperatif fabrikalarında zeytinyağı haline getirilerek satılırken büyük kısmı da Edremit, Havran ve İzmir'deki (Tariş) zeytinyağı fabrikalarına gönderilir.

Sahada zeytin ağaçları arasında oldukça çeşitli meyva ağaçları yer alır. Erik, şeftali, incir, elma, armut, ayva, nar, ceviz, badem ve özellikle son 20-25 yılda büyük gelişme gösteren satsuma cinsi mandalina bunların başlıcalarıdır. Küçükkuuyu'da Mihli bahçeleri, Altınoluk-Edremit arası ticari anlamda yetiştirilen mandalinaların, Ege bölgesindeki en kuzey ve son hududunu teşkil eder. Bir ağaçtan ortalama 100 kg ürünün alındığı mandalina bahçelerinde bir dönüme 150-160 tane ağaç dikilir. Mandalina gibi antep fıstığı yetiştiriciliği de son 25-30 yılda gelişmiştir. Kabaca 450 m.'ye kadar çıkan fakat genellikle 250-300 m. yükseltide yer alan menengiçlerin (pistacia terebintus) aşılmasından elde edilen antep fıstığı Yeşilyurt, Nusratlı, Arıklı, Ahmetçe, Sazlı gibi köylerle Çakalini, ve Çetmibaşı gibi mahallelerde üretilir. Bunlardan Nusratlı ve Arıklı köyleri 6-7 ton ile en fazla fıstık yetiştiren köyler olurken, diğerlerinde de 500 kg-1 ton arasında ürün elde edilir. Dikili alanlar arasında yer alan bağlar ise 1870'lerdeki flosera salgınından etkilenmiş günümüzde sahası oldukça daralmıştır. Sürüce burnu, Karadiken mevkii, Kayalar köyü batısı, Sazlı köyü kuzeyinde yer alan bağlardan büyük bir ticari gelir sağlanmaz. Sebzeçilik ise sulamaya elverişli alanlarda ve akarsuların geniş vadi tabanlarında sürdürülen bir faaliyettir. Bu bakımdan Mihli bahçeleri (Küçükkuuyu) Sübütarla ve Küçüksu çevresi (Altınoluk) Akçay - Edremit arası sebzeçiliğin dikkat çektiği alanlardır. Diğer alanlarda ise ihtiyaca göre sebze yetiştirilir. Genelde yaz sebzelerinin yetiştirildiği (domates, biber, patlıcan) bu alanlardan elde edilen ürün Çarşamba günleri kurulan Edremit pazarında veya Altınoluk-Akçay gibi diğer yerleşim merkezlerinde kurulan yerel pazarlarda satılır. Ayrıca kıyıda turistik tesisler gelişmeden önce Karaburun-Gemi burnu gibi bozuk drenajın görüldüğü alanlarda kavun, karpuz ve mısırın bol olarak yetiştirildiği köylülerce ifade edilmiştir.

Sahada geniş mera alanlarının olmaması nedeniyle hayvancılık pek gelişmemiştir. Ancak özellikle volkanik plato sathı üzerine yerleşmiş olan bazı köylerde (Demirci., Kozlu, Ahmetçe, Büyükhüsün, Behramköy, Bektaş ve Koyunevi) ve Çakalini, Çetmibaşı, Adatepebaşı, gibi zeytin sınırının üstünde kalan mahallelerde yerli ırktan oluşan hayvanlarla açık mera hayvancılığı yapılır. Söz konusu yerleşim birimlerinde ortalama olarak 1000-1500 baş keçi, 50 baş koyun, 200 baş sığır beslenir. Diğer köylerde ise her ailenin kendi ihtiyacına göre 1-2 baş sığırı, 10-15 baş keçisi, ve kümes hayvanı bulunur. 1960'lı yıllara kadar oldukça yaygın olan arıcılık ise çamlara gelen bir hastalık nedeniyle gerilemeye başlamıştır. Günümüzde az da olsa Narlı (1-2 hane) Doyran (40-50 kovan) Nusratlı (140 ko-

van) Demirci (20 kovan) Ahmetçe (500 kovan) Sazlı (3 hane) köylerinde arıcılık yapılır.

Sahada ormancılığın tarihi oldukça eskilere dayanır. Nitekim Romalılar devrinde gemi inşası için gerekli olan uzun gövdeli ağaçların Kazdağından temin edildiği (14) Fatih Sultan Mehmet'in de Rodos şövalyelerinin Midilli adasını fethetmeleri üzerine Sırbistan seferinden dönerek Edremit'e gelip donanmasının kerestelerini Tahtakuşlar ve Çamlıbel (Tahtaköy) köylerine hazırlattığı (15) mevcut bilgilerimiz arasındadır. Günümüzde orman tahribini önlemek amacıyla ağaç tahribinin sıkı denetim altına alınması ormancılığı oldukça geriletmiştir. Orman Bölge şefliğince işaretlenen ağaçların kesilip metre hesabından satılması ile sürdürülen bir yan faaliyet kolu olan ormancılık Narlı, Arıklı, Hüseyin fakı, Demirci köyleri ile Çakalini Adatepebaşı, Çetmibaşı mahallesi gibi orman sınırında kalan yerleşim birimlerinde sürdürülür. Ormancılık gibi madencilik tarihi de oldukça eskilere iner. Nitekim Altınoluk batısında Romalılar döneminde işletilen bir kurşun madeninin varlığı bilinmektedir. Aynı maden Osmanlılar döneminde de Fransızlar tarafından işletilmiş, 1972 yılında ise sözkonusu kurşun madeni bir Türk şirket tarafından tekrar işletmeye açılmış, ancak işçilerin kurşundan zehirlenmesi ve ölenler olması nedeniyle 1981 yılında maden kapanmıştır. (16) 1950'li yıllarda Pirenli mevkiinde demir madeni işletilmiş ancak rezervler tükenince maden kapanmıştır. Aynı biçimde 1955 yılında Tekebasıldığı mevkiinde de birkaç gemilik demir cevheri çıkarılmışsa da galeri açılmamıştır. Günümüzde işletilen tek maden ocağı Narlı köyü civarında 1984 yılından beri faaliyet gösteren mermer ocaklarıdır.

Oldukça uzun bir kıyı şeridine sahip olmasına rağmen sahada balıkçılık pek gelişmemiştir. Bu durum yerleşmelerin kıyıdan 3-4 km. içerde, 150-300 m. yükseltide bulunması yanında yöre halkının kültürel ve geleneksel özelliklerinden de kaynaklanır. Nitekim köylerde yapılan anketlerde balıkçılığın eskiden beri ayıp sayıldığı ifade edilmiştir. Ancak başta Küçükkuşu olmak üzere Ilica iskelesi Behram, Bektaş köyünün iskelesi olan Sürüce burnu, Koyunevi köyünün iskelesi olan Sokakağzı iskelesi ve Babakale köylerinde genelde küçük teknelerin kullanıldığı kıyı balıkçılığı yapılır. Avlanan balıkların büyük kısmı taze olarak tüketilmek amacıyla yakın çevreye, İstanbul, İzmir ve Çanakkaleye, gönderilirken, diğer kısmı da Çanakkale'deki balık konserve tesislerinde işlenir. Sahada avlanan balık miktarı 50-60 ton civarında olup, en çok avlanan türler, mezgit, sardalya, uskumru, kolyoz, istavrit, barbunya, kefal, kupa, mercan, levrek, iskorpit, fenerbalığı, izmarit, ahtapot ve özellikle Müsellim boğazında tutulan kılıçbalığıdır. Olumsuz hava koşullarından korunmak amacıyla yapılan balıkçı barınakları ve iskeleler Akçay, Ilica, Altınoluk, Küçükkuşu, Behram, ve Babakalede yer alır.

Sahada sanayinin toplandığı en önemli merkez Edremit şehridir. Genelde imalat sanayine dayalı küçük işletmelerin yer aldığı şehirde, muhtelif mahallere

(14) Stewig, R. Age s. 59

(15) Altınsoy, M. (1991) Geçmişten Günümüze Altınoluk İzmir, s.6

(16) Altınsoy, M. Age s. 27

dağılmış 4 adet zeytinyağı fabrikasının ağırlıklı payı vardır. Zeytinyağı fabrikalarının yanısıra 1 adet sabun imalathanesi, Akçay-Edremit karayolu girişinde mobilya atölyeleri, çeşitli imalathaneler (deri, kösele, paspas, teneke) ve 1982 yılında Hamidiye mahallesinde faaliyet geçen oto tamir, kaporta, vb. faaliyetlerin sürdürüldüğü küçük sanayi sitesi yer alır. Şehirde Edremit-Akçay karayolu üzerinde Kuruçay mevkiinde ikinci bir sanayi sitesinin inşaatlarına da başlanmıştır. Edremit şehri dışında kıyı kuşağı ve köylerde temel geçimin zeytine dayanması nedeniyle zeytinyağı üreten, ortalama 30-40 işçinin çalıştığı işletmeler gelişmiştir. Ancak sözkonusu alanlarda geçmiş yıllarda 46 adet faal işletme yer alırken, bu sayı günümüzde 18'e düşmüştür. Kuşkusuz bu durumun oluşmasında, kıyıda turizmin gelişmesinin büyük payı vardır. Ancak daha önemlisi Havran ve Edremit'te yeralan modern fabrikaların (kontini fabrikaları) eski zeytinyağı fabrikalarına oranla karlı çalışmasıdır. Nitekim eski fabrikalarda 100 kg. zeytinden 18-19 kg zeytinyağı çıkarılırken, kontini fabrikalarında 100 kg. zeytinden 25 kg. yağ elde edilir.

Sahada sanayi alanından olduğu gibi ticaretle de organizatör rolünü Edremit şehri üstlenmiştir. İstanbul, İzmir, Balıkesir, Çanakkale gibi büyük illere ihraç edilmek üzere Edremit'te toplanan başlıca tarımsal ürünler domates, mandalina, siyah ve salamura yeşil zeytin, zeytinyağı, tavuk, yumurta, bal, mangal kömürü ve kerestedir. Ayrıca sahada yer alan bazı kırsal yerleşmeler "Çanakkale-Edremit karayolu" üzerinde, elde ettikleri ürünleri pazarlama fırsatı da bulurlar. Nitekim sözkonusu karayolunda bazı alanlarda yoğunlaşmak üzere (Nusratlı, Arıklı köyleri üstü, Güre altı v.b.) fıstık, badem, şeftali arısütü, bal, turşu, zeytin v.b. ürünler yol kenarındaki çardaklarda köylülerce satılır.

Son yıllarda halkın geçim kaynakları arasına turizminden elde edilen gelirler de eklenmiştir. Turistik tesislerde veya inşaatlarda çalışma pansiyon, kamping, çay bahçesi, market işletme, gibi faaliyetler gittikçe önemi artan yeni işkollarıdır.

Edremit körfezi kuzey kıyıları, doğal ve tarihi özellikleri, kaplıcaları, geniş koyları, kumsalları, 5 aylık denize girme süresi ile turizm açısından son derece elverişli koşullara sahiptir. Sahanın turizm bakımından ün kazanmasında denizin büyük etkisi olmuştur. Körfezin deniz turizmine uygun olan kesimi alçak ve plajlı kıyı özelliği gösteren ve ulaşım imkanının elverişli olduğu Küçükkuşu doğusudur. Bu bakımdan deniz turizminin ilk geliştiği merkez geniş bir koya ve doğal plajlara sahip olan Akçay'dır. 1960'lı yıllarda Edremit belediyesinin sosyal hizmet amacıyla sahil kuşağını satın alması ve düzenlemeler yapması ile Edremit, ve Balıkesir'den gelenlerle hareketlenen turizmin asıl önemli gelişmesi Akçay Turban Tatil köyünün 1969 yılında Fransızlar tarafından kiralanması ile gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra yurt içi ve dışında temiz denizi, havası, soğuk artezyen kaynakları ile ünü gün geçtikçe artan Akçay'ın, günümüzde doğu kıyıları turistik tesislerle, batı kıyıları ise Edremit, Balıkesir, Bursa, Ankara, Eskişehir ve İstanbul'dan gelenlerin yaptırdığı yazlık evlerle dolmuş durumdadır. Geniş bir koy içinde yer alması nedeniyle uzun bir sahil şeridine sahip olan Akçay, ücretli girilen Belediye Halk Plajı, Sarıkız plajı ve kıyıda yer alan turistik tesislerin özel plajları yanında denize serbestçe girilebilecek plajlara da sahiptir. Ayrıca 1970 yılında yapılan ve NW, E, S

yönlü rüzgarlara kapalı olan iskelesi (17) küçük teknelerin yanaşması açısından uygundur.

Akçay'dan sonra körfezin kuzey kıyısında deniz turizminin geliştiği ikinci merkez Altınoluk iskele mahallesidir. 1970 yılına kadar birkaç balıkçı evi ve Altınoluk Çam mahallesinde oturan varlıklı kişilerin yaptırdığı yazlık evlerin yer aldığı Altınoluk'un tanınmasında, 1968 yılında belediyeye ait Akçam motelin açılması önemli etken olmuştur. 3 km'lik doğal plajının bulunduğu denize serbetçe girebilme olanağına sahip olan Altınoluk sahilleri 1984-89 yıllarında hızlanmak üzere yazlık evler, siteler ve turistik tesislerle adeta dolmuş durumdadır.

Deniz turizminin son 5-6 yıl içinde gelişme gösterdiği üçüncü merkez Küçükkuyu'dur. 1970'li yıllarda iki konaklama tesisinin açıldığı Küçükkuyu'da gelişmenin Akçay ve Altınoluk'a oranla daha geç olmasının sebebi, buranın balıkçı köyü görünümünden uzun süre kurtulamamış olması, dar kıyı ovası ve karayolu arasında sıkışan yerleşmenin ikinci konut ve konaklama tesislerinin gelişmesine izin vermemesidir. Ancak Altınoluk'tan Küçükkuyu'ya doğru yapılaşmanın gelişmesi ile turizmin etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Nitekim 1989 yılında belediye olan Küçükkuyu'da halk plajı, çay bahçeleri ve büfeler açılarak sahil düzenlemelerinin yapılması 1987 yılında balıkçı barınağının hizmete girmesi ile ilgi artmaya başlamıştır.

Küçükkuyu batısında Babakale'ye kadar olan sahil kesimi ise yüksek kıyılardan oluşan topografya özelliği ve yakın zamana kadar ulaşım imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle turistik tesisler ve ikinci konutlar açısından yerleşmeye sahne olmamıştır. Ancak 1986 yılında açılan karayolu ile deniz turizmi için uygun koylar dikkat çekmeye başlamıştır. Bu kesimde Ayvacık üzerinden Çanakale ile bağlantılı olan ve Assos antik kentine ait kalıntıların bulunduğu Behram köy ve iskelesinde, deniz turizmi 1970 yıllarında gelişmeye başlamış ve 1978-80 yıllarından itibaren oldukça hızlanmıştır. Kıyıda yer alan turistik tesisler dışında Kadirga burnundan doğuya doğru uzanan plajlı geniş koy içinde yazlık evler inşaatı geniş bir alanı kaplamış durumdadır. Behram köyden doğuya doğru uzanan sahil kesiminde de ulaşım imkanının oluşması nedeniyle inşa halinde veya faaliyete geçmiş konaklama tesisleri, kampingler, arsası belirlenmiş konut kooperatif alanları ve yazlık evler dikkati çeker. Ancak, Servili burnundan İğdeli burnu batısına kadar olan kesim Bursa kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunun kararı (30.9.1991/2022 sayılı karar) ile doğal sit alanı ilan edildiğinden koruma altına alınmıştır. Bu nedenle sözkonusu karar çıkmadan önce yapılmış olan birkaç yapı dışında bu sahil kesimi boştur. (Şekil 2)

Behram köyün batısında kalan kıyı kesiminde ise bozuk köy yolları dışında ulaşım olanağı olmadığından çoğu koy turizm amaçlı kullanıma henüz açılmamıştır. Bektaş köyün iskelesi olan Sürüce burnunda üç yıldır işletilen ve köye ait olan 16 odalı bir otel, İstanbul'luların yaptırdığı birkaç yazlık ev, Koyunevi köyünün iskele-

(17) Mülazımoğlu, N (1970): Enez, Imroz, Edremit, Ayvalık, İzmir, Çeşme, Kuşadası, Güllük, Bodrum, liman ve iskeleleri ile çevrelerinde bazı meteorolojik elemanlarla deniz arasındaki bağlantılar ve deniz durumları hakkında kısa bir etüt. Jeomorfoloji dergisi sayı 2 s. 89

si olan Sokakağzı iskelesinde motel inşaatı, 4 pansiyon, 20 dairelik yazlık site ve kamping, Karadiken mevkiinde ise 15-20 dairelik bir site dışında kıyılar tamamen boştur. Yüksek kıyılardan oluşan arızalı topografya nedeniyle kıyıdan ulaşmanın imkansız olduğu sadece Gülpınar üzerinden Çanakkale ile bağlantısı olan Babakale köyünde ise 35 yataklı iki motel ve ev pansiyonculuğunun yaygın olduğu deniz turizminin iki yıllık bir geçmişi vardır.

Körfezin kuzey kıyıları deniz turizmi için uygun koşullara sahip olması yanında kıyıdan nispeten içerde olan kısımlar ise kaplıca turizmi bakımından ilgi çekicidir. Nitekim Çanakkale Akçay karayolunun 100 m. kuzeyinde Güre yol ayrımında 2. derecede kaplıcalar arasında yer alan (18) Güre kaplıcaları, sahanın deniz turizmi ile tanınmasına bağlı olarak ününü gün geçtikçe arttırmıştır. Söz konusu kaplıcanın radyoaktif özellikli (radyoaktivitesi 4 eman/lt) kaynak suyu sodyum sülfatlı oligometalik grup içinde yer almakta ve içinde kükürtlü hidrojen de bulunmaktadır. İlk çıkışında 64°C sıcaklıkta olan kaynak suyunun havuza aktığı yerdeki sıcaklığı 53°C civarında olup kadın hastalıkları, romatizma, lumbago, siyatik, kireçlenme, cilt rahatsızlıkları, böbrek taş ve kumlarını tedavi ettiği söylenmektedir. Kaplıca mahallinde sular birçok yerden kaynar ve 22 metre derinlikten artezyen ile alınır, akım değeri 7-10 lt/sn olan kaplıcanın 135 yatak kapasiteli tesislerinin doluluk oranı % 80 olup, bunun % 35'ini yabancı, % 65'ini yerli turistler oluşturur. İlk kısmı 1926 yılında onarılan kaplıca tesislerinin orijinal bölümlerinin Roma hamamı özelliği taşıması ve eskiden çamur banyosunun yapıldığı bölümlerinin de bulunması nedeniyle tarihi bir değeri de vardır. Yerel özelliklere sahip olan diğer kaplıca ise Küçükkuşu'ya 4 km uzaklıkta olan Küçükçetmi (Afrodit) kaplıcasıdır. Romalılar döneminden kalma kubbesinin bulunduğu kaplıca tesislerinde 7 banyo, 1 tane umumi havuz bulunur, ayrıca 20 yatak kapasiteli bir pansiyon da yer alır. 40°C sıcaklıktaki kaynak suyu renksiz, koku-suz, gazlı, tortulu bir özelliğe sahip olup bileşiminde sodyum, kalsiyum, demir, alüminyum, sülfat, klorür, hidrokarbonat, nitrat iyonları ve metasilikat asitleri bulunur. Ph değeri 7.0 olan kaynak suyunun cilt hastalıkları, romatizma, sinir hastalıkları, kadın hastalıkları ve damar sertliğine iyi geldiği belirtilir.

Kaplıcaların yanısıra sahanın sağlık turizmi açısından ilgi çekici bir başka özelliğide oksijen yoğunluğu bakımından dünyadaki ender yerlerden biri olmasıdır. Nitekim Tıp Fakültesinden öğretim üyelerinin sahada yaptıkları ölçümlerde oksijen yoğunluğu 21.9 olarak saptanmıştır. Solunum zorluğu çeken pekçok hastanın sahaya gelerek rahatladığının kanıtlanması üzerine Altınoluk-Şahindere çıkışına Altınoluk belediyesi tarafından 60 yataklı bir otel yaptırılmıştır. Tedavi amaçlı kullanılan bu otel bir doktor tarafından işletilmektedir.

Diğer taraftan ilk güzellik yarışmasının yapıldığı efsanevi Kazdağı'nın (İda) yer aldığı saha, arkeolojisi, tarihi kalıntıları, gelenekleri, ile kültür turizmine kaynak oluşturacak özelliklere sahiptir. Kültür turizmi içinde ören turizmine konu olan arkeolojik şehirlerden günümüze kadar kalıntıları ulaşabilmiş en önemli antik kent

Assos'tur. Troas bölgesinin güney kıyısında 238 m. yükseltide andezit tepe üzerinde yer alan Assos kentinde M.Ö 530 yılında yapılmış Athena tapınağı, M.Ö 4. yy.'dan kalma 3 km. uzunluğundaki sur kalıntıları, antik çağdan kalma küçük liman, ve ortaçağdan kalma büyük liman kalıntıları bulunur. Örenleri 1881-83 yıllarında J.T. Clarke yönetimindeki arkeoloji heyeti tarafından incelenen ve kazılar yapılan Assos'a ait eserlerin bazıları Luvr, Boston ve İstanbul Arkeoloji müzesinde sergilenir. Açık hava müzesi haline getirilmiş olan Assos kentini her yıl çok sayıda yerli ve yabancı turist gezer. Assos antik kenti dışında sahada çok sayıda antik yerleşme bulunmasına rağmen, bu yerleşmelere ait kalıntıların çok az bir kısmı toprak üstünde kalmış olup ancak kazılarla ortaya çıkarılmaktadır. Bu tür antik kentlerden biri Altınoluk'a 3 km uzaklıkta Avcılar köyü batısında 214 m. yükseltideki bir tepe üzerinde bulunan Antandros kentidir. Tepenin üst kısmında kente ait bir kale, batı yamaçlarda ise mezarlıklar bulunur. Kentin bulunduğu saha 1984 yılına kadar sit alanı olarak korunmuş, ancak bu tarihten sonra inşaat izninin verilmesi ile birçok taş mezar ortaya çıkmış ise de bunların çoğu parçalanarak tahrip edilmiştir. 1990 yılında Altınoluk Belediyesinin olaya müdahale etmesi ile saha tekrar koruma alanı kapsamına alınmıştır. Antandros kenti gibi günümüze çok az kalıntısının ulaşabildiği diğer bir ören yeri de Astyren Dianası mabedi ile ün yapmış Astyra antik yerleşmesidir. Güre yakınında Kızılkeçili çayı kaynağına 2 km uzaklıkta Gölcük adı verilen düz bir sahadaki vadiye hakim tepe üzerinde yer alan Astyren mabedine ait harabe izlerine hala rastlanır. Ayrıca Gölcük-Yerkese mezarlığı ve Konak-İmam Palamutluğu üçgeni içinde görülen bazı izler, Doymuş tepesi ve Güre kaplıcası çevresinde rastlanan mezarlıklar, Güre mezarlığı çevresindeki dor tarzındaki sütunlar ve mermerden oyulmuş süslü taşların Astyra antik yerleşmesine ait olduğu sanılmaktadır. Öte yandan Babakale köyünde Vezir Kaptan Mustafa Paşanın yaptırdığı kale, Ayvacık yönünden gelindiğinde Behram köy girişinde Tuzla çayı üzerinde I. Murat'ın yaptırdığı Behram köprüsü, Küçükkuyu'ya 3 km uzaklıktaki Adatepe köy yolu üzerindeki 250 m.'lik tepe üzerinde yer alan Romalılar devresinden kaldığı sanılan Zeus Altarı, Altınoluk'a 7 km uzaklıkta Şahinkale mevkiindeki kale kalıntıları, ve mezarlık, çeşitli camiler bu tür tarihi eserler arasında sayılabilir. Tarihi ve kültürel varlıkların sergilendiği müzeler içinde Edremit halk evi müzesi yanında Türkmenlerin gelenek ve göreneklerini anlatan giysilerinin, kullandıkları aletlerin ve yörük çadırlarının izlenebileceği Tahtakuşlar Etnografya galerisi de ilgi çekmektedir.

Kazdağlarının zengin doğal bitki örtüsü, bu dağın yamaçlarından kuşbakışı izlenebilen manzara seyir yerleri, akarsu vadileri çevresindeki mesire ve piknik yerleri yerli ve yabancı turistlerin ilgi odakları arasındadır. Nitekim Altınoluk merkezine yakın olan Chalet Chopin gibi düzenlenmiş veya Zeus Altarı ile köy yolları üzerindeki tepelerde düzenlenmemiş seyir yerleri, Sütüveren Şelalesi (Kızılkeçili köyü) Şıp-Şıp dede (Kadıköy), Pınarbaşı (Güre) Şahinderesi (Altınoluk), Subaşı (Doyran) Mihli çayı gibi piknik ve mesire yerleri bu tip alanlar arasında gösterilebilir.

Kazdağlarının yaban hayatı kaynakları bakımından son derece zengin oluşu

av turizmi için elverişli koşullar hazırlar. Dağın yaban hayatı içinde kınalı keklik, bıldırcın, yaban ördeği, çulluk, tavşan, yaban domuzu, geyik ve ayı gibi av hayvanlarının bulunması özellikle yabancı turistlerin ilgisini çeker. Nitekim kış aylarında bilhassa yaban domuzu avlamak amacıyla Avusturya, Almanya, Fransa gibi Avrupa ülkelerinden çok sayıda yabancı turist gelir. Saha deniz avcılığı açısından da son derece elverişli koşullara sahiptir.

Sahadaki konaklama tesislerinden Turizm Bakanlığı belgeliler 1537, belediye belgeliler 3145 yatak kapasitesine sahiptir. Ayrıca 1767 yatak kapasiteli kamu kampları, 810 kişilik konaklama kapasitesine sahip kampingler de yer alır. Konaklama tesislerinin 1991 yılı doluluk oranı % 60 civarında olup bunun %75'ini yerli %25'ini çoğunluğunu Almanya ve Avusturya'dan gelen yabancı turistler oluşturmuştur. (19) Sahada yer alan otel, motel, pansiyon vb gibi konaklama tesisleri dışında yaygın olarak görülen konaklama biçimi hafta sonları, tatil günleri ve yaz sezonunda kullanılan ikinci ev (tatil evleri, yazlık ev)lerdir. Ancak kıyı kanununda yapılan değişiklik ile (20) kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yata olarak 100 m genişliğindeki alanda yapılaşmanın durdurulması üzerine değişik bir konut edinme şekli de ortaya çıkmıştır. Kırsal yerleşmelerdeki eski köy evlerinin satın alınarak restore edilmesi veya yıkılarak yerine yerleşimin yapılması biçiminde olan bu konut edinme şekli Altınoluk Çam mahallesi (30 hane) Güre (50-60 hane) Avcılar (3 hane) Narlı (10 hane) Adatepe (15-20 hane) Küçükçetmi (11 hane) Yeşilyurt (20 hane) Nusratlı (2-3 hane) Sazlı (7-8 hane) Behram (30-40 hane) gibi doğal ve tarihi özellikleri olan köylerden seçilir.

Edremit körfezi kuzey kıyılarının diğer alanlarla bağlantısını sağlayan ulaşım, günümüzde yalnızca karayolu ile sağlanırken geçmişte deniz ve demiryolu ulaşım sistemleri de kullanılmıştır. Demiryolu ulaşımında İlica iskelesinden Palamut'a kadar uzanan 28.700 m. uzunluktaki dekovil hattından faydalanılmıştır. 1925 yılından itibaren işletilmeye başlanan ve 15 yıl süreyle imtiyazı bir Fransız şirketine verilen sözkonusu dekovil hattı Balya'dan çıkarılan kurşun madeninin Palamut'tan İlica iskelesine nakli ve maden tesisatı için gerekli eşyaların Palamut'a sevki için kullanılmış aynı zamanda İlica'dan Palamut'a kadar olan kesimde yolcu da taşımıştır. 7 tonluk küçük lokomotifler, 32 kişilik yolcu vagonları ve 28 tane açık vagonun kullanıldığı hat 1957 yılında kapanmış ve daha sonra rayları da sökülüştür.

Motorlu karataşıtlarının gelişmesi ile körleşmiş olan deniz yolu ulaşımında ise 1950'li yıllarda İstanbul-İzmir, İstanbul-Ayvalık arasında çalışan gemiler kullanılmıştır. Körfezin kuzey kıyılarına uğrayan bu gemiler, iskelelerin gemi yanaşmasına uygun olmaması nedeniyle açıkta demirlemiş yük ve yolcular küçük teknelerle gemilere taşınmıştır. Bu iskeleler içersinde en önemlisi dekovil hattı ile taşınan kurşun madeni, kamyonlarla Eymir'den getirilen demir madeninin

(19) Kaynak: Edremit Turizm Danışma Müdürlüğü-1992 Tatil Danışma Servisi Bilgileri, Edremit 1992

(20) 11 Temmuz 1992 tarihli 2128 sayılı Resmi Gazetede çıkan kıyı kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun Kanun No: 3830

yüklendiği İlica iskelesidir. Ancak deniz yoluyla yapılan taşımanın önemini yitirmesi yanında iskelenin turizm açısından çirkin bir görünüm yarattığı düşüncesinin de kuvvetlenmesiyle bu iskeleden yapılan yükleme tamamen durdurulmuştur. Sonuçta İlica iskelesinin görevi Bandırma limanına devredilmiş iskelenin çevresi de 5 yıl önce belediye tarafından duvarlarla kapanmıştır. Günümüzde Akçay-Ören arası tüm yaz sezonu boyunca turizm amaçlı olarak çalıştırılan deniz motoru seferleri dışında deniz ulaşımı tamamen durmuştur.

Karayolu ulaşımında yüzey şekillerinin engel oluşturmaması ve 1950'lerden itibaren mevcut yolların yeniden düzenlenerek şartlarının iyileştirilmesi ile Körfezin kuzey kıyılarının günümüzde düzgün karayolu bağlantısı sağlanmıştır. Sahanın Trakya bağlantısı Çanakale ve Ayvacık üzerinden, Anadolu içleri ile bağlantısı Havran üzerinden, İzmir ve Ege kıyıları ile bağlantısı Burhaniye-Ayvalık-Dikili üzerinden yapılır. Sahada 1986 yılında açılan ve genişletme çalışmaları süren Trakya bağlantılı diğer bir yolda Küçükkuyu batısından Behram köye kadar kıyıyı izler. Bu yol Behram Köy'ünde ikiye ayrılmakta, buradan kuzeye döneni Ayvacık üzerinden iç kesimleri, batıya döneni Gülpınar üzerinden Biga yarımadasının batı kıyılarını izleyerek Çanakale'ye ulaşmaktadır.

SONUÇ

Edremit körfezi kuzey kıyılarında jeomorfolojik özellikler beşeri yaşamda etkisini en fazla yerleşme ulaşım ve turizm üzerinde gösterirken klimatolojik özellikler ve doğal bitki örtüsü ise daha çok ekonomik faaliyetler üzerinde etkili olmuştur. Bu bakımdan tarihi yerleşmeler ve antik kentler, kendilerine ikamet mahalli olarak, denizden gelebilecek saldırılardan korunmak amacıyla, iç kesimlerde, tepelik alanların düz sathları veya vadi içlerini seçmişlerdir. Günümüzde kıyı ile ilişkinin kurulması, turizm amaçlı kullanımın başlaması v.b. gibi nedenlerle kıyıda gelişme gösteren yerleşmeler üzerinde, Küçükkuyu batısından doğuya doğru gittikçe genişleyen kıyı ovasının büyük etkisi vardır. Yerleşme özelliğine bağlı olarak, nüfusun daha yoğun olduğu, ayrıca alçak ve plajlı kıyı sebebiyle turizmin geliştiği kesim de burasıdır. Buna karşılık Babakale köyünden Küçükkuyu batısına kadar uzanan, genelde volkanik platoya tekabül eden yüksek kıyılar, sahanın nispeten tenha ve turizm açısından yeni gelişen alanlarını oluşturur.

Akdeniz makroklimasına giren sahada, bitki örtüsü de Akdeniz'e özgü koşullara bağlı olarak gelişmiştir. Yüksek seviyelerde karaçam, alçak kesimlerde kızılçam ve meşelerden oluşan kuru ormanlar, ormanın tahrip edildiği kısımlarda ise maki toplulukları dikkati çeker. Kabaca 300-400 m.'ye kadar çıkan maki elemanları içinde yer alan delicelerin (olea oleaster) aşılmasından elde edilen ve tüm yamaçları kaplayan zeytinlikler sahanın en önemli gelir kaynağıdır. Genelde küçük işletmeler şeklinde olan zeytincilik bu sahada bazı zeytinyağı fabrikalarının kurulmasına da neden olmuştur. Geçmişte kıyı kuşağı ve köylerde yer alan bu fabrikalar zamanımızda, karlı çalışmaması ve turizmin gelişmesine bağlı olarak kapanmak zorunda kalmıştır. Gerçekten son çeyrek asır içinde sayıları 46 adet olan fabrikaların sayısının 18'e düştüğünü görürüz. Bu bakımdan sahada sanayinin top-

landığı en önemli merkez Edremit şehridir. Zeytinyağı fabrikaları yanında, şehirde, deri, kösele, mobilya v.b. imalathaneler, oto tamir, kaporta vb. faaliyetlerin sürdürüldüğü küçük sanayi sitesi yer alır.

Sahanın özellikle son 15-20 yılda deniz turizmine yönelik olarak turizm amaçlı kullanıma açılması, arazinin geçmiş ve günümüzdeki görünümünü büyük ölçüde değiştirmiştir. Özellikle Küçükkyuyu batısından doğuya doğru kesintisiz olarak gelişen ikinci konutlar ve bazı turistik tesisler kıyuyu betonlaştırmaktadır. Sözkonusu tesisler ve konutlarda altyapının yetersiz ve forseptik kullanımının yaygın olması, yaz aylarında nüfusun artmasına da bağlı olarak atık sularının içme suları ve denize karışarak kirlilik yaratmalarına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalarda (21) Edremit körfezinde, Zeytinli ve Akçay v.b. yerleşmelerin atık sularının denize karıştığı zeytinyağı fabrikalarının da buna katkıda bulunarak denizi kirlettiği kanıtlanmıştır. Nitekim bu araştırmada körfez genelinde 37 numune alma noktasından alınan 213 örneğin, 44 adedi izin verilen değerden fazla indikatör organizma ve koliform bakteri üretmiştir. Bu bakımdan proje aşamasında olan artırım üniteli kanalizasyon sisteminin acil olarak uygulamaya sokulması gerekmekte, ayrıca kıyıda betonlaşmanın önlenmesi tarihi ve doğal yapının korunması için, İğdeli ve Servili burnu arasında olduğu gibi, bazı alanların I. dereceden doğal veya tarihi sit alanı ilan edilmesi gereklidir. Bu açıdan son kıyı kanununda (92/3830) kıyıdan 100 m. içeriye kadar olan mesafede yapılanmaya izin verilmesi kıyının betonlaşması ve kirliliğin bir ölçüde de olsa önlenmesi açısından önemlidir.

Sahanın gelecekte turizme yönelik olarak gelişeceği bir gerçektir. Bu nedenle Altınoluk, Güre, Küçükkyuyu örneğinde olduğu gibi, sahanın en büyük ve eski turizm merkezi olan Akçay'ın da Edremit belediyesinden ayrılarak, bağımsız bir belediye haline gelmesi, özellikle nüfusun 6-7 misli arttığı yaz aylarında, belediye hizmetinde görülebilecek aksaklıklar ortadan kaldıracaktır. Yat turizmi bakımından da uygun koşullara sahip olan Akçay'da yat limanının yapılması sahaya olan ilgiyi daha da arttıracaktır. Ayrıca körfezin tüm kuzey kıyılarının rüzgarlı deniz sporlarının yapılmasına elverişli olması, bu konuda yapılabilecek iyi bir tanıtımın ardından yerli ve yabancı windsurf ve yelken klüplerinin ilgi odağı olmasını sağlayacaktır. Kış aylarında avlanmak amacıyla Kazdağlarına gelen turistlerin konaklayabilmesi amacıyla mevcut turistik tesislerin kış aylarında da hizmet verebilecek biçimde düzenlenmesi, doğal bitki örtüsüne zarar vermeden mevcut patikaların şartlarının iyileştirilmesi ve biraz genişletilmeleri ile dağ yollarının açılması, kaplıcaların modern tesisler haline getirilmeleri, tarihi ve ören yerlerindeki kazılara devam edilmesi ve çıkan eserlerin yine yakın çevrede sergilenmesi, ayrıca dünyanın en yüksek oksijen yoğunluğuna sahip alanlardan biri olması itibarıyla sahanın yurt içi ve dışında daha iyi tanıtılması, yaz aylarında olduğu kadar kış aylarında da buraya olan ilgiyi arttıracaktır.

Diğer taraftan ülkemizdeki zeytinliklerin en yoğun olarak yayıldığı alanlardan

(21) T.C. Devlet Bakanlığı, Kıyılar Envanteri ve Denizcilik Bakanlığı, Ankara 1992, s. 40-41

biri olan sahada, bu değerli tarım ürününün iyi değerlendirilmesi ve zeytin üreticisinin içine düştüğü ekonomik krizden kurtulmak için arazisini satarak, zeytinliklerin turizmle yer değiştirmesinin önüne geçilmesi, amacıyla devletin üreticiyi desteklemesi veya kredilendirmesi gerekmektedir.

Son söz olarak yüzyıllar boyunca çeşitli tarih ve doğa olaylarına karşı koyarak günümüze kadar ulaşan bu güzel kıyılarımızı hertürlü olumsuz etkiden korumamız şarttır.

KAYNAKÇA

- AKURGAL, E. (1969) *Ancient Civilisation and Ruins of Turkey*, İstanbul
- AKSOY, M.H. (1991) *Geçmişten Günümüze Altınoluk*, İzmir
- BİLGİN, T. (1960) "Kazdağı ve üzerindeki periglasyal şekiller hakkında" Türk Coğrafya Dergisi sayı: 20 s. 114-123. İstanbul.
- BİLGİN, T. (1969) *Biga Yarımadasının Güneybatı Kısımının Jeomorfolojisi*, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 55, İstanbul
- BİNGÖL, E. (1969) "Kazdağı masifinin merkezi ve güneydoğu kesiminin jeolojisi, M.T.A. enstitüsü dergisi sayı 72, s. 110, Ankara
- BİNGÖL, E. (1976) "Batı Anadolu'nun jeotektonik evrimi", M.T.A. Enstitüsü dergisi sayı: 86, s. 14, Ankara
- CUINET, V. (1894) *La Turquie d'Asie*, III. cilt, Paris
- DARKOT, B. (1945) "Edremit" İslam Ansiklopedisi, Cilt IV, s. 128, İstanbul
- DARKOT, B. - TUNCEL, M (1988) *Ege Bölgesi Coğrafyası*, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 99, İstanbul
- DURUKAL, A (1978) "Edremit ovası kuzeydoğu kesiminde yer alan birikinti yelpazelerinin morfolojik gelişimleri" jeomorfoloji dergisi sayı: 7 s. 35-54, Ankara
- KARAMANOĞLU, K. (1964) "Edremit Kazdağı (İda) Bitkileri" Ormancılık araştırma dergisi, sayı: 10, Ankara
- KOZAN, A.T- ÖĞDÜM, F. (1979) "Kazdağı batı ve orta bölümünün Edremit körfezi ve Bayramiç havzası ile olan jeomorfolojik ilişkileri ve evrimi" jeomorfoloji dergisi sayı: 8, s. 105-127, Ankara
- MANSEL, A.M. (1947) *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu yayını
- MERÇİL, E. (1985) *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, İ.Ü. Edebiyat Fak. yayını No:3211, İstanbul
- MUTLUER, M. (1992) "Edremit Yöresi kırsal alanında nüfus hareketlerine neden olan Faktörler" Ege Coğrafya dergisi sayı: 6, s. 119-151, İzmir
- MÜLAZIMOĞLU, N. (1970) "Enez, İmroz, Edremit, Ayvalık, İzmir, Çeşme, Kuşadası, Güllük, Bodrum, liman ve iskeleleri ile çevrelerinde bazı meteorolojik elemanlarla deniz arasındaki bağlantılar ve deniz durumları hakkında kısa bir etüt" Jeomorfoloji dergisi sayı: 2, s. 77-99, Ankara.
- PAMİR, H. N. - ERENTÖZ, C (1964) *1/500.000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası (İzmir Paftası)* M.T.A.E. Ankara
- PAMUKÇUOĞLU, A. (1976) *Kazdağlarının Bitki Coğrafyası Üzerine İncelemeler*. Atatürk Üniversitesi Fen Fak. Yay. No: 38, Erzurum
- RAMSAY, W. (1890) *The Historical Geography of Asia Minor*, London
- SEREZ, M. - ATA, C. (1988) "Kazdağı ormanlarında karaçam (*pinus nigra arnold subsp. pallasiana*) ve Kazdağı göknarı (*abies equi. trojani asher sint.*) türlerinde görülen gaz zararları," Çevre'88 Dördüncü Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi, 5-9 Haziran 1988, İzmir
- SU, K. (1938) *Balıkesir ve Civarında Yörük ve Türkmenler*, İstanbul
- STEWIG, R. (1970) *Batı Anadolu Bölgesinde Kültür Gelişmesinin Ana Hatları* (Çeviren R. Turfan - M.Ş. Yazman) İTÜ Mimarlık Fak. Şehircilik Enst. yay
- TÜRKER, Ç. (1988) "Anadolu Yarımadasının en batı ucunda yer alan tipik bir Osmanlı köyü-Babakale" Türk Etnografya dergisi, s. 139-151, Ankara
- ÜLKER, İ. (1988) *Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 1006, Ankara
- YALÇINLAR, İ. (1970) "Batı Anadolu'nun Strüktür ve Relief Şekilleri Üzerine Müşadeler" İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi sayı 17, s. 69-92, İstanbul